

PAP JÓZSEF

EDWARD KIRÁLY EGERBEN FERENC JÓZSEF 1857-ES EGRI LÁTOGATÁSA

Ferenc József 1857-es utazása gyakran felidézett eseménye az 1849 utáni magyar történelemnek. A körút különösen fontos szerepet kap a neoabszolutizmussal kapcsolatos történelmi emlékezet formálásában, hiszen a hagyományos irodalmi kánonban szereplő, Arany János által írt ballada, a Walesi bárdok keretét alkotja. Talán éppen emiatt került oly sokszor az országos és a lokális kérdésekkel foglalkozó szerzők írásaiba. A hozzá kapcsolódó toposzok, a legyőzött, néma tartományban körúton lévő király, a hősi mártíromságot vállaló bárdok generációk történelmi tudatába épülnek be az iskolai irodalomoktatáshoz tartozó hagyományos irodalomtörténeti diskurzus következtében. A közelmúltban, Arany János születésének 200. évfordulója kapcsán, újra a figyelem középpontjába került a történet, például Montgomery városa is posztumusz díszpolgári címet adományozott a költőnek. Jelen tanulmány is egy ehhez az évfordulóhoz kapcsolódó megemlékezésre készített előadás apropóján született meg.*

Az utazás emlékezetének azonban csak egyik szeletét alkotja a szabadságharcot eltipró, az országot a győztes dőlyfősségével bejáró Ferenc József alakja. A másik történetmesélésben a főszereplő már az ifjú pár, és elsősorban Wittelsbach Erzsébet. Erzsébet, pontosabban Sisi, aki gyakran már 1857-ben is Erzsébet királynéként (gyakran királynőként) kap főszerepet. Ebből az utókorai nézőpontból már a kiegyezés által megteremtett békebeli Magyarország kultusza és az azzal kapcsolatos múltszemlélet köszön vissza. Az út különösen fontos az általános – nem csupán Magyarországra koncentrálódó lokális – Erzsébet-kultuszban is, hiszen Erzsébet ennek során veszítette el első gyermekét, Zsófia Friderikát. Ez pedig azért fontos, mert az Erzsébettel foglalkozó – különböző szakmai színvonalú – irodalom ebből igen gyakran messzemenő következtetéseket von le, miszerint a két éves főhercegnő halála mélyen megviselte Erzsébetet, az ennek hatására kialakuló depresszió és önvád meghatározta és negatívan befolyásolta a gyermekeihez fűződő későbbi kapcsolatát. A magyarországi Erzsébet-kultuszban Sisi alakja mindenben ellentéte az edwardi szerepben megjelenített Ferenc Józsefének. Ő az a történelmi szereplő, akinek formálódó magyarországi kultuszában a lényeg éppen Ferenc József elfogadtatása, a szabadságharc leverése és a kiegyezés között feszülő ellentét feloldása volt. Az 1857-es út ebben a kultusztörténetben is jelentős szerepet kap,

* A kutatást az EFOP-3.6.1-16-2016-00001 „Kutatási kapacitások és szolgáltatások komplex fejlesztése az Eszterházy Károly Egyetemen” című projekt támogatta.

hiszen a Magyarországra látogató császárnővel kapcsolatban itt alakulhattak ki az első személyes élmények, és hangoztak el azok az – ekkor még formális – köszöntések, melyek a kiegyezést követően átértékelődhettek, nagyobb jelentőséget kaphattak.¹

Az 1857-es útnak tehát több lehetséges olvasata létezik, melyek nem kiegészítik egymást, hanem sajátos párhuzamban léteznek egymás mellett, konfrontálódásuk azonban igen ritka.

Ferenc József Egerben, a látogatás emlékezete a helytörténeti irodalomban

Ferenc József uralkodása alatt kétszer látogatott el Egerbe. Az első utazásra 1852-ben, a másodikra pedig 1857-ben került sor. A két egri látogatásának története – a helytörténet iránt érdeklődők előtt – Breznay Imre egri újságíró, történetíró munkássága alapján lett közismert.² Breznay 1943-ban részletesen foglalkozott az utakkal,³ ezek az írások pedig 1995-ben egy gyűjteményes kötetben újra megjelentek.⁴ Az elmúlt években gyakorlatilag ezek az újságcikkek határozták meg az egri látogatásokkal kapcsolatos emlékezetet. A helyi sajtóban, nyomtatott és elektronikus médiában megjelenő szövegek, elhangzó beszélgetések szinte kivétel nélkül rá hivatkoznak, vagy legalábbis belőle építkeznek. Ezért problémás általában véve az évtizedekkel korábban megjelent munkák modern jegyzetapparátus nélküli megjelentetése, hiszen egyrészt ma már többször bővebb tudással rendelkezünk, és az adott írások természetesen magukon viselik koruk kontextusának örökségét, mely magyarázat nélkül nem megfelelő értelmezésre juttathatja az olvasót.

1 *Vér Eszter Virág*: Erzsébet királyné magyarországi kultusza emlékezhelyei tükrében 1898–1914 között. Budapesti Negyed 52. (2006) 11., 14.

2 Breznay Imre munkásságával kapcsolatban lásd *Löffler Erzsébet*: Breznay Imre történetírói munkássága. *Agria* (Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis) 21. (1985) 111–124.

3 A „Koronás fők látogatása Egerben” című cikksorozat az Eger hasábjain látott napvilágot kilenc folytatásban 1943. február 13. és 1943. április 10. között.

4 *Breznay Imre*: Eger a XIX. században. Eger 1995.

1. kép. Ismeretlen osztrák festő: Ferenc József fiatalkori képmása, 19. század közepe⁵

Feltűnő azonban, hogy a helytörténeti irodalom általában hallgat az eseményekről. Talán nem lehet véletlen, hogy a 19. század két nagy helytörténeti munkája⁶ nem említette Ferenc Józsefnek a vármegyét érintő utazásait. Ennek oka az lehetett, hogy a történet nem illeszkedett a neoabszolutizmus éveivel kapcsolatban kialakult emlékezeti kánonhoz. Ezzel szemben például a Szent Korona és a királyi család 1809-es egri tartózkodása mindkét munkában helyet kapott. Eger történetével kapcsolatban eddig egyetlen viszonylag modernnek

5 Dobó István Vármúzeum, Képzőművészeti gyűjtemény. Ltsz.: 55.278. olaj, vászon 230×164 cm; a kép adatait közli: *H. Szilasi Ágota*: Arcok I. Az egri Dobó István Vármúzeum Képzőművészeti gyűjteményében lévő történeti (főúri polgári, főpapi) festett és szobor arcképbábrázolások. *Agria (Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis)* 36. (2000) 482.

6 *Szederkényi Nándor*: Heves vármegye története. IV. Egerváros visszavételétől, 1687-től 1867-ig. Eger 1893.; *Orosz Ernő*: Heves vármegye története (1815–1908). In: Magyarország vármegyéi és Városai. Heves vármegye. Szerk. Borovszky Samu. Bp. 1909.

tekinthető munka született, azonban ez sem említi az eseményt.⁷ A szabadságharc leverésétől a kiegyezésig tartó évek Heves megyei történetéről Szlávik László írt önálló munkát, melyet a Heves Megyei Levéltár jelentetett meg 1991-ben.⁸ A kismonográfia ugyan a rendszerváltás után jelent meg, azonban még bőven osztályharcos szellemiségben íródott. A szerző ugyan csaknem 20 oldalt szentelt az 1849 és 1859 közötti időszak – a címmel ellentétben zömében egri – eseményeinek a leírására, ezeken az oldalakon azonban egyszer sem említette Ferenc József látogatásait. Soraiban egyre fokozódik a feszültség, a városra a nemzeti ellenállás jellemző, és 1859-re egyenest „ellenállhatatlanná lett a városban a hazafias mozgalom”.⁹ Szlávik tehát vagy nem tudott az utazásokról, vagy nem tartotta fontosnak megemlíteni azokat. Még egy munkát célszerű megemlíteni, ez pedig Kiss Péter életrajzgyűjteménye.¹⁰ Ez az almanach most azért érdekes számunkra, mert a városhoz köthető jeles személyiségek közül kimarad Ferenc József, és a Habsburg–Lotaringiai-család azon tagjai, akik 1809-ben a Szent Koronával együtt hosszabb időt töltöttek a városban. Bekerül azonban a városhoz szintén csak érintőlegesen kapcsolódó Kossuth Lajos, Görgei Artúr, Petőfi Sándor és Henryk Dembiński, de helyet kap például az általánosan nem igazán ismert politikus-újságíró Csernátony Lajos is. Nyilvánvalóan nem azt kérjük számon a szerzőn,¹¹ hogy miért nem szerepeltet további neveket, hanem arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a válogatás szempontjai még az ezredfordulót követően is a 19. században kialakult kánont követik.

A maga korában azonban Breznay Imrének is meg kellett küzdeni ezzel az emlékezetpolitikai problémával, nevezetesen szembe találta magát egy olyan népünnepéllyel, lelkes fogadtatással, melyet nem lehetett egyszerűen azzal magyarázni, hogy azt fölülről kényszerítették a lakosságra. Az 1852. június 21–22-i látogatás leírását a következő értekező sorokkal vezette fel: „Meglephet talán egyeseket, hogy jóllehet Ferenc József nem volt koronás királya a magyarnak és alig voltunk két-három évre a szabadságharc leverésétől: Eger népe mégis lelkesedéssel fogadta az uralkodót”. A disszonancia feloldására több magyarázattal is előállt. Az első talán a legfurcsább: „akkor még nem vette át a kormányzatot Bach Sándor, mint birodalmi miniszter. Akkor még nem voltak sorozatos bebörtönzések, sanyargató rendeletek s a kormányzás általában elég

7 *Nagy József*: Eger története. Bp. 1978.

8 *Szlávik László*: A nemzeti ellenállás története Egerben 1849–1867. (Tanulmányok Heves megye történetéből 10.) Eger 1991.

9 *Szlávik L.*: A nemzeti ellenállás i. m. 6–26., 26.

10 *Kiss Péter*: Hatszáznégyen Eger múltjából 1944-ig. Eger 2007.

11 Megtette ezt a munkát recenzeáló Szecskó Károly, aki azonban arról is írt, hogy a kötet anyagi okok miatt lett 800 fősből 604-re redukálva. Szecskó Károly recenziója: *Archívum – A Heves Megyei Levéltár közleményei* 19. Eger 2010. 309–311.; Kiss Péter előtt a látogatás ténye nyilvánvalóan ismert. Hiszen erre önmaga is hivatkozott egy másik munkájában. *Kiss Péter*: Az egri líceum az egyetemi gondolattól a „magyar Athen” jelképéig (1754–1950). *Agria* (Az Egri Múzeum Évkönyve – Annales Musei Agriensis) 45. (2009) 244.

enyhének volt mondható”. Ez a leírás természetesen szöges ellentéte annak, amit a történetírás ma, és tegyük hozzá 1943-ban is vallott az évtized első éveiről. Breznay egyébként kiemelte még Ferenc József fiatalságát, barátságosságát és kellemes megjelenését, mely szerinte elsősorban nőkre hathatott. Azok a „makra magyarok, aki a helyzetbe nem tudtak belenyugodni, egyszerűen távol tartották magukat az egész ünneptől”. Csakhogy „makrából” jóval kevesebb kellett, hogy legyen, mint ünneplőből. Bár erre a következtetésre természetesen nem jutott el szerzőnk idézett írásában.¹²

Az 1857-es látogatás leírását két cikkben olvashatták a város polgárai. Az első cikk 1943. április 10-én jelent meg,¹³ a második, ami egyben a cikksorozat befejező része is volt, április 17-én.¹⁴ Az április 10-ei cikkben Breznay megindokolta, miért is látta célszerűnek a cikksorozat 1857-es lezárását, hiszen még ezt követően is jártak jelentős személyiségek – ha nem is „koronás fők” – Egerben. Ezekről az utakról azonban már részletesen tudósított a helyi sajtó, és meglátása szerint az utókor nézőpontjából ezek már nem voltak oly jelentősek. Ennek az eljelentéktelenedésnek egyik okaként éppen az utazások gyakoriságát jelölte meg, de kiemelte azt is, hogy a közlekedési viszonyok javulásával az itt-tartózkodás időtartama is lecsökkent. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a modern korban gyakran előfordult, hogy egy-egy notabilitás be-beköszönt Egerbe. Ezek a látogatások azonban csak a kortársak számára voltak fontosak, az utókor szempontjából azonban kevésbé lényegesek. Hiszen míg egy-egy uralkodó vagy főherceg általánosan ismert a következő évszázadban is, addig egy miniszter, vagy államtitkár, legyen bármilyen fontos személyiség a maga korában, néhány évtized múltán – ehhez gyakran rövidebb idő is elegendő – elveszíti ismertségét, és ebből kifolyólag érdekességét. Az utókor publicistát pedig éppen ez utóbbi érdekli. Az első, 1857-tel foglalkozó cikk a rövid felvezető után gyakorlatilag leköszölte a Főegyházmegyei Könyvtárban megtalálható dokumentum alapján a császárlátogatás előzetes programját. A részletes leírás közlését a következő cikkekre ígérte a szerző.¹⁵

Az egri látogatást bemutató második cikk több szempontból is érdekes számunkra. Elsőként a bevezető rész történelemszemléletére kell felhívni a figyelmet. Breznay Ferenc József körül két alakot jelenít meg. Az egyik, a orosz

12 *Breznay Imre*: Koronás fők látogatása Egerben. VII. Ferenc József 1852. június 20–21-én. Eger, 1943. március 27. 3.

13 *Breznay Imre*: Koronás fők látogatása Egerben. IX. Ferenc József 1857. szeptember 4. és 5. napjain. Eger, 1943. április 10. 2–3.

14 *Breznay Imre*: Koronás fők látogatása Egerben. X. Ferenc József 1857. szeptember 4–5. Eger, 1943. április 10. 2–3.

15 A dokumentumnak létezik német nyelvű változata is, mely megtalálható a Heves Megyei Levéltárban. Ferenc József 1857. szeptemberi egri látogatásának programja. Magyar Nemzeti Levéltár Heves megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL HML) Polgármesteri iratok (a továbbiakban: V-44/b) 1857/4289. Idézi: *Szirtes Zsófia*: Ferenc József egri látogatása 1857. szeptember 4-én. (http://mnl.gov.hu/mnl/hml/hirek/ferenc_jozsef_egri_latogatasa_1857_szeptember_4_en, letöltés 2019. jún. 1.)

szellem, az 1852-es látogatás kapcsán is emlegetett „Bach Sándor”, aki „balkezes” politikájával a „magyar ügyet mind jobban elmérgesíti”. A másik pedig Erzsébet, akinek „személyében valóságos védőangyal vonult be Bécsbe és – Magyarországra is”. Erzsébet a „bűbájos asszony”, aki „egy csapásra bevette a magyarok szívét”. Ferenc József pozitív gesztusait – amnesztia, József nádor emlékére való szoborállítás, Eger 1849-es sarcának elengedése – a szerző Erzsébet személyéhez, pontosabban szívéhez kötötte.

Magának az egri eseményeknek a leírása azonban igen szerényre sikeredett. „A vármegyei levéltárban semmi sincs, a városiban még az 1857. évi jegyzőkönyvek sincsenek meg” – foglalta össze Breznay a téma forrásadottságait. Emellett még az előkészületekkel kapcsolatos dokumentumokat említett meg, és ismertette Bernett Ferenc polgármester szeptember 2-i körlevelét, melyben a polgármester szeptember 4-re, Ferenc József egri megérkezésének napjára, a Székesegyház előtti térre, összehívta a céhek tagjait.¹⁶ A konkrétumok hiányát ismét Bach-ellenes sorokkal tudta csupán ellensúlyozni. „Ugy gondolom, hogy akik duzzogtak, vagy haragudtak, a keserűszívűek – meghúzódtak otthonukban erre a két napra. És bizonyára sokan voltak... Hiszen Bach alattomos és gonosz munkája már a legszelídebbeket is elkésérítette.” Külön fontosnak tartotta azt is kiemelni, hogy 1852-höz képest abban is különböztek az 1857-es viszonyok, hogy ekkor már németül kellett levelezni a megyefőnökkel.

A cikk végén azonban mégis megjelent egy hosszabb idézet, egy részletesebb leírás, melyet az „Angolkisasszonyok intézetének házi történetében” talált meg. Ebben a szövegben arról olvashatunk, hogy Ferenc József egy órát időzött az Intézetben „végtelen leereszkedéssel járogatta összevissza az intézet kápolnáját, hálótermeit s ruhatárát; néhány növendékkel szót is váltott; az ajánlott ajándékokat mind a maga, mind a császárné részére kegyesen fogadá, s végre sajnálkozását is méltóztatott kijelenteni, hogy Ő felségét a császárnét nem hozhatá el...”. Breznay Imre még egy részt idézett a *Historia Domusból*: „Ő. cs. kir. Főlsége végtelen kegyessége, az egri intézet iránti jóvoltát újra kitüntette azáltal, hogy az intézetnek karrarai márványból, művészileg faragott 2 mellszoborral, t. i. a maga és Ő Felesége a császárnő mellszobrával, szép porcellán állványokon, és szinte egy remekül festett porcelán virágtartóval együtt, kedveskedni méltóztatott”. Ez a viszontajándék azért érkezett az egri intézménybe, mert az iskolanővérek és a növendékeik kézimunkát készítettek az uralkodópárnak, és adták át Ferenc Józsefnek. Breznay Imre leírásában még röviden megemlítette, hogy Ferenc József meglátogatta az invalidusok laktanyáját és a Bartakovics Béla érsek által 1856-ban építtetett ún. régi uszodát.¹⁷

Ennyi tudható meg tehát a helyi irodalom áttekintése után az egri eseményekről.

¹⁶ A szöveg kéziratos változata: Bernett Ferenc polgármesternek a céhmesterekhez intézett felhívása, 1857. szeptember 2. MNL HML V-44/b 1857/4268. Idézi: Szirtes Zs.: Ferenc József i. m.

¹⁷ *Breznay I.*: Koronás fők X. i. m. 3.

Ferenc József Egerben, a korabeli sajtó tudósításai alapján

Breznay Imre és nyomában minden utókori helytörténettel foglalkozó szerző alapvetően a látogatás hivatalosan elkészített és kinyomtatott programjából indult ki. Breznay a Főegyházmegyei Könyvtárban található magyar nyelvű példányt használta fel, ezt az aprónyomtatványt tartalmazza az egri nyomda közelmúltban összeállított katalógusa is.¹⁸ Van azonban egy német nyelvű változat is, mely viszont a Heves Megyei Levéltár anyagában lelhető fel. Ezt a dokumentumot használta fel Szirtes Zsófia 2015 szeptemberében, amikor a hónap dokumentumaként bemutatta a szeptemberi látogatás programját, Breznay által is idézett, céhmesterekhez szóló felhívást és a városi közgyűlés ünnepi díszítéssel kapcsolatos bejegyzéseit.¹⁹

Már Breznay is megküzdött ezzel a problémával, hiszen Egerben ekkor még nem létezett állandó napi sajtó, és így részletesebb tudósítást nem sikerült találnia. Ha a nemlétező helyi sajtó nem is foglalkozhatott az üggyel, megtették azt az országos napilapok. Sajnos ezekből azonban az adott időszakra vonatkozóan nem találhatók meg lapszámok azokban az egri gyűjteményekben, ahonnan Breznay dolgozott.

Az utazások sajtóvisszhangját részletesen feltárta Manhercz Orsolya, ő hívta fel a figyelmet arra, hogy a tudósítások hivatalosan elfogadott szövegeit, melyekből a többi hazai lap is táplálkozott, a hivatalos lapnak tekinthető Budapesti Hírlapban és a Pest-Ofner Zeitungban kell keresni. A két újságot 1857-ben Nádaskay Lajos vezette. A két lapban állandó tárcarovatot nyitottak az utazásokkal kapcsolatos részletek közlésére. A cikkeket előzetesen célszerű volt bemutatni az illetékes hivataloknak. A lapokban nem jelenhettek meg az uralkodóhoz intézett kérelmek szó szerinti részletei, hiszen ezek kényelmetlenek lehettek a hatalom számára. A tisztelgésről és a hódolásról azonban részletesebben beszámolhattak. Az utazás első felében Falk Miksa, a másodikban pedig Falke János készített helyszíni tudósításokat.²⁰ Az utazás hivatalos beszámolóí, a korszak sajtóosságaihoz hűen a Budapesti Hírlap „Nem hivatalos rész” címet viselő rovatában jelentek meg. Manhercz Orsolya áttekintette az összes tudósítást, és ennek alapján megállapította, hogy a beszámolók egy egységes sémát követve készültek el. A leírások kronologikusan mutatják be az eseményeket, melyeket rövidebb lelkesítő szövegek szakítanak meg. A ceremónia kötelező részletei egymást követően sorjáznak: ünnepélyes bevonulás, hivatalos fogadás, audiencia, udvari ebéd, bál, esti fáklyás felvonulás, kivilágítás, meglátogatott intézmények felsorolása, ajándékok ismertetése. Még a „Napi

18 *Mizera Tamás – Nagy Andor – Verók Attila*: A könyvkiadó egri Líceum. Történet és kiadványjegyzék II. 1853–1949. Bp.–Eger 2017. 34–35.

19 *Szirtes Zs.*: Ferenc József i. m.

20 *Manhercz Orsolya*: Az 1857-es császári utazás sajtója. In: *Fejezetek a tegnap világából. Tanulmányok a 19–20. század történetéből.* Főszerk. Gergely Jenő. Bp. 2009. 58–59.; *Manhercz Orsolya*: Ferenc József 1857-es magyarországi utazása a Times hasábjain. *Magyar Könyvszemle* 125. (2009) 1. sz. 50–51.

hírek" és a tárcarovat is tartalmazott információkat, az utazás alatt történt hivatalos eseményeket, a kinevezéseket pedig a „Hivatalos rész”-ben közölték.²¹ Manhercz Orsolya meglátása szerint a tudósítások ugyan részletesek, de belőlük csak a felszín, a fogadás külsőségei ismerhetők meg, hiszen az uralkodóval, alkalmazott politikájával szemben megfogalmazódó kritika természetesen nem jelenhetett meg bennük.

A Budapesti Hírlap szeptember 8-i számában szerepel az egri látogatásról szóló tudósítás, mely hangvételét tekintve megfelel a fent leírtaknak.²² A cikk azonban mégis magában rejti azt a lehetőséget, hogy összevegyük az előzetesen elkészített programtervvel. Valamint két nézőpontból is szemlélhetjük ugyanazt az eseménysort. Hiszen az uralkodóval érkező tudósító, helyi ismeretek nélkül, mintegy külső szemlélőként írta le a városi fogadást, bizonyos részletek ismeretlenek maradtak előtte, vagy egyszerűen nem tűntek fel számára, ezek a hiányzó részletek pedig megtudhatók az egri tervezetből. A hírlapi tudósítás egyik érdekessége, hogy a szeptember 4-i egri eseményekről szóló beszámolót megelőzi egy rövid hír, ami már Ferenc József egri elutazásáról, Gödöllőre, majd Vácon keresztül a fővárosba való érkezéséről számolt be.

Most nézzük tehát a látogatás eseményeit kronologikus sorrendben. Szeptember 3-án a császár még Miskolcon tartózkodott, innen látogatott el délután Diósgyőrbe, és megtekintette a város határában lévő vasműveket. Miskolc esti kivilágítását és a fáklyás tisztelgést követően, szeptember 4-én reggel fél hétkor folytatódott a program egy miskolci vadászalakulat megszemlélésével. Ezt követően indult el Miskolcra Sajószentpéter, Sajókazinc, Dédes, Apátfalva érintésével Heves vármegye területére.²³ A 102 kocsiból álló menetet²⁴ váltott borsodi bandériumok kísérték a megyehatárig, az út során valószínűleg nyolc falut érintettek, hiszen ennyi diadalkapuról számolt be a hírlapi tudósítás. A fennmaradt útitervből sajnos nem derül ki pontosan, hogy Sajókazinc és Dédes között a rövidebb, de kevésbé használt tardonai úton mentek-e tovább, vagy Vadna és Uppony érintésével utaztak. A diadalkapuk száma azonban Tardona érintését valószínűsíti.

Az előzetes program 10 órára valószínűsítette a császár Szarvaskőre érkezését, és 10–11 órára az egri székesegyházba való megérkezést. A hivatalos program azonban az ilyenkor szokásos kisebb csúszással zajlott, hiszen Egerbe csak fél egyre érkeztek meg.²⁵ Figyelembe véve azonban az út hosszát és a közbeeső eseményeket, azt láthatjuk, hogy elég nagy pontossággal készítették el az előzetes terveket, és feszített tempóban alapvetően teljesítették is azt.

21 *Manhercz O.*: Az 1857-es császári utazás i. m. 59–60.

22 Budapesti Hírlap, 1857. szeptember 9. 1.

23 Program der Fortsetzung der Allerhöchsten Reise in Ungarn. MNL HML Megyefőnöki iratok (a továbbiakban: IV 152a) 24. megyefőnöki iratok, számozatlan irat.

24 K. K. Hofreise-Wagen-Liste. MNL HML IV 152a 24. megyefőnöki iratok, számozatlan irat.

25 Politikai ujdonságok, 1857. szeptember 9. 1.

Szarvaskőn szintén egy diadalkaput állítottak fel, melyre egy versikét is felírtak: „Hol az ősi sziklavár, Eger völgye utat tár, Heves hű szerelme vár, S üdvözöl dicső Császár”. A szarvaskői vár romját is zászlókkal díszítették. Itt kezdődött a hivatalos program.²⁶ A faluban népes delegációnak kellett megjelenennie, melynek élére Augusz Antalt, a Budai Helytartósági Osztály alelnökét várták. Augusz itteni megjelenését az indokolta, hogy Ferenc József itt lépett át a Kassai Kerületből a Budaiba, amelynek vezetője Augusz volt. Természetesen megjelent Tibolth Károly megyefőnök, és a kerület szolgabírója²⁷, valamint a megyebeli nemesekből alakult bandérium is.²⁸ Az első beszédet Lévay Sándor nagyprépost mondta Ferenc József tiszteletére, Lévay fejezte ki a megye hódolatát az uralkodó előtt. Lévay érdekes szereplője volt az eseményeknek, érdemes röviden áttekinteni életét. Pyrker János László érsek 1847. december 2-i halálát követően káptalani helynök volt. Mivel Lonovics József, akit V. Ferdinánd 1848. június 25-én egri érsekké nevezett ki, nem foglalta el a hivatalát, az egyházmegyét a szabadságharc időszakában gyakorlatilag Lévay vezette.²⁹ Lévay körleveleiben következetesen kiállt a magyar kormány mellett, sőt a decemberi uralkodóváltást követően is felszólította a főegyházmegye papságát, hogy lelkesítsék a lakosságot, és a hazáért mondott imádságot írt elő számukra.³⁰ Lévay látta vendégül továbbá a híres kanonoki ebéden 1849. február 26-án a magyar hadsereg vezérkarát. Lévayt a szabadságharc alatti tevékenységéért letartóztatták, és halálra ítélték, kegyelmet kapva azonban 1850-ben kiszabadult az Újépületből. 1850 októberében a káptalani ülés engedélyezte számára, hogy a bogácsi tisztlikra költözzön. 1855 és 1861 között, tehát 1857-ben is, azonban ismét érsekhelyettes volt.³¹ A császárt tehát egy szabadságharcban igencsak kompromittálódott főpap köszöntötte a megye határának átlépésekor.

Az Egerbe vezető úton a pétervásárai és az egri járások lakosainak kellett üdvözlő sorfalat állniuk, a hírlap pedig a nemesi bandériumot vezető lovast is megnevezte Almásy Bódog személyében. Almásy Bódog szintén szerepet játszott a szabadságharcban. Almásy a 12. huszárezred kilépett hadnagya volt. 1848. december végétől őrnagyi beosztásban Heves megye mozgósított lovas „nemzetőrezredének” osztályparancsnoka volt. 1848–49 fordulóján a felső-ti-

26 Budapesti Hírlap, 1857. szeptember 9. 1.

27 Szarvaskő 1857-ben az Egri járáshoz tartozott, melynek szolgabírói tisztjét 1856-tól Privitzer László töltötte be (*Pap József*: Privitzer László cs. kir. főbíró (főszolgabíró). In: Heves megye történeti archontológiája (1681–) 1687–2000. A Heves Megyei Levéltár forráskiadványai 14. Szerk. Bán Péter. Eger 2011. (a továbbiakban: Bán 2011.) 531.), őt azonban a tudósítások személyesen nem említik.

28 MNL HML V-44/b 1857/4289.

29 *Tamási Zsolt*: A katolikus egyházvezetés önvédelmi törekvései az 1948–1849-es forradalom. *Történelmi szemle* 51 (2009) 3. sz. 361., 367.

30 *Fazekas Csaba*: Lévay Sándor egri nagyprépost bizalmas levele Lonovics Józsefhez 1850 nyarán. *Deliberationes* 5–6. (2012–2013) 13.

31 *Kiss Péter*: 1848/49-es elítélt papok. *Vigilia* 63. (1998) 3. sz. 198–199.

szaí hadtestben szolgált.³² Az éppen negyvenéves hajdani huszártiszt a feladatot valószínűleg a hivatal igényeit kielégítve oldotta meg, legalábbis erről tanúskodik Lakner Antal megyehatósági biztos (Komitats-Kommissär) levele. Az áprilisi első út előkészítő iratai közé keveredve ugyanis fennmaradt egy fogalmazvány, melyben Lakner köszönetet mondott Almásynak. Lakner szerint a bandérium szereplése minden előzetes várakozásait felülmúlta. Ezt bizonyította az is a biztos szerint, hogy az uralkodó és Albrecht főherceg szóban is kifejezték Almásy felé megelégedettségüket.³³

A programtervezet szerint a város határában (feltehetőleg Felnémet Szarvaskő felőli része) díszkaput kellett felállítani, és innen kezdődött Felnémeten át a városba való bevonulás. A díszkapunál a polgármester köszöntőbeszéde következett. A székesegyházig tartó menet élén továbbra is a megyei bandérium haladt, ezt követte Augusz Antal, a megyei előjáróság, majd pedig a lovon ülő polgármester által vezetett városi testőrség. A császár kocsija előtt Albrecht főherceg, utána pedig a császári kíséret következett. A menetet végére az egri városi bandérium került.³⁴ A Budapesti Hírlap is beszámolt a bevonulás ezen részletéről. Ebben a leírásban azonban nem egy, hanem egyenesen három diadalkapu szerepelt. Az első „a városi terület határán négy óriási közös ivekké egyesülő kukoricza oszlopokból állott, miknek száz- meg száz lefüggő csövei a megyének gabonanemekbeni gazdagságát hirdeték”. A második egy mesterséges lugas volt, melynek közelében, egy sátor alatt várta a városi előjáróság az uralkodót. Itt hangzott el a polgármesteri beszéd. A harmadik kaput aranyárga gyümölcsökkel, körtékkel és almákkal díszítették fel.³⁵

A látogatás szervezői úgy tervezték, hogy a főutca két oldalán a város lakosai állnak majd sorfalat. A jobb oldalon a céhek és az egyesületek tagjai, a bal oldalon pedig a városi polgárok. Az utca kiöblösödésénél, a ciszter rendháznál és a gimnáziumnál állították fel a fiatalságot, velük szemben pedig az izraelita hitközség tisztelgett. A menet célja pedig a Líceum és a Székesegyház közötti tér volt.³⁶ A város vezetői előzetesen gondoskodtak az érintett terület kicsinosításáról. A polgármesteri iratok között maradt fent egy augusztus 29-i hirdetemény fogalmazványa, melyben felszólítják a lakosságot, hogy az érintett útvonal környékén a házakat csinosítsák ki, az ajtókat, kapukat javítsák meg. Az utcákat is meg kellett tisztítani, az összegyűjtött szemét elszállításáról pedig a város gondoskodott.³⁷

32 *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. Bp. 2000.

33 Lakner Antal levele Almásy Félixnek. Eger, 1857. szeptember 16. (fogalmazvány) MNL HML IV 152a 24. 1240.

34 MNL HML V-44/b 1857/4289.

35 Budapesti Hírlap, 1857. szeptember 9. 1.

36 MNL HML V-44/b 1857/4289.

37 Hirdetemény (fogalmazvány) Polgármesteri iratok MNL HML V-44/b 74. számozatlan irat.

Ha hihetünk a Budapesti Hírlapnak, ez a munka jól sikerült. A cikkíró külön kiemelte a Líceum és a Székesegyház közötti tér nagyszerűségét, melyet a két meghatározó épület tett számára pompázatosná. Annyit azonban meg kell jegyezni, hogy a tudósító a Líceumot összekeverte az érseki szemináriummal. A székesegyházhoz vezető út két oldalán páholyokat állítottak fel, és ezek között vonult fel Ferenc József.³⁸

A székesegyház elé várták a megye nemeseit, valamint a hivatalnokokat. A Bartakovics Béla érsek által vezetett káptalan és a papság fogadása és az érseki ünnepi beszéd után a tedeum következett.³⁹ A tudósítás annyival egészíti ki ezt az eseménytörténetet, hogy megemlíti azokat a taracklövéseket, mellyel a térre megérkező Ferenc Józsefet köszöntötték.⁴⁰

A hálaadó misét követően az uralkodó átvonult az érseki palotába, ahol a szállását berendezték. Itt következett az utazás egyik legfontosabb eleme, a fogadás. A program részletesen felsorolja azokat a megyei és városi hivatalokat, melynek tagjait bemutatták az uralkodónak.⁴¹ A tudósítás ennek csupán a tényét közölte. Részletesebben szólt azonban az uralkodónak átadott ajándékokról. A heves megyei fiatal nők nevében egy díszes emlékkönyvet, egy „aranyos” fejkötőt, valamint meg nem nevezett népies emlékeket adtak át a távollévő császárnénak. Valamint „Az egri városközség is részesült azon szerencsében, mikép Császár Ő Felségének egy szép művü ezüst szőlőtőkében nyújthatá át legalázatosabb hódolatát”.

Az ebédet még megelőzte néhány magánkihallgatás, majd az uralkodó megszemlélte a várost. A programtervben felsorolt intézményekből arra lehet következtetni, hogy a tervek szerint a menet a végigvonult a Káptalan utcán (ma Kossuth Lajos utca), majd az Almagyar utcán a Szarvas térre mentek, ahonnan a Várba vették az irányt. Ennek a lehetséges útvonala ismeretlen, de mehetek a Dobó utcán is, hiszen a következő célpont a „török mecset” és az irgalmasrendi kórház volt. Ezt követően a Tábarnok ház volt a tervezett úti cél, majd a fürdőt vették célba, melyet a Főtéren át, a Cukor (ma Jókai) és a Pyrker (ma Egészség ház) utcán keresztül lehetett elérni. Az út végét pedig az Érsekkert felkeresése jelentette.⁴² Arról sajnos nem ír a Hírlap, hogy ebből a tervből pontosan mi is valósult meg („a cs. k. hatóságokat, hivatalokat, s a katonai telepeket legkegyelmesebben megszemlélni méltóztatott”), pedig érdekes lenne tudni, hogy a császár végigjárta-e ezt, a mai turistákat is megerőltető városi körsétát, ami természetesen nem a 27 éves fiatalember számára jelenthetett komoly kihívást, hanem a kíséretében részt vevőket terhelhette meg. Amit persze könnyíthettek azzal, ha kocsin tették ezt meg, de ismervé a belváros közlekedési viszonyait, a szűk utcákat, ez csak a legnagyobb méltóságok számára volt lehetséges.

38 Budapesti Hírlap, 1857. szeptember 9. 1.

39 MNL HML V-44/b 1857/4289.

40 Budapesti Hírlap, 1857. szeptember 9. 1.

41 MNL HML V-44/b 1857/4289.

42 MNL HML V-44/b 1857/4289.

Az Érsekkertben megrendezett népünnepélyen hosszabban elidőzött Ferenc József, majd a terveknek megfelelően felkereste az Angolkisasszonyok intézetét. Az Intézetben pedig „ezen nagyon boldogító alkalomból némely izlésteljes, kivitelükben meglepő ünnepélyek történtek”. Innen már gyalog ment vissza a császár a szállására. A nap azonban még nem ért véget. A várban tűzijátékok tartottak, amit a modern időknek megfelelően a Főtérről lehetett megszemlélni. A császárt pedig 600 egri nő fáklyásmenete köszöntötte még az este folyamán. A belvárost természetesen kivilágították, a tudósító kiemelte a székesegyház kivilágított kupolájának látványát, ami valóban lenyűgöző lehetett a kor embere számára.

A másnap is korán kezdődött Ferenc József számára, hiszen a terveknél egy órával hamarabb, 5 órakor elutazott a városból. Előtte azonban még megszemlélte a 60. Wasa gyalogezred Egerben állomásozó 4. zászlóalját. Ezzel gyakorlatilag véget ért az 1857-es körút harmadik és egyben utolsó szakasza is. Hiszen még ezen a napon Gödöllőt érintve, Vácon át visszatért Budára. Tette ezt azért, hogy néhány napos magyarországi tartózkodás után elhagyja az országot, és szeptember 9-én már Laxenburgban kiadja a politikájának folytatását ígérő, ezáltal a változásokban reménykedőket kiábrándító nyilatkozatát. Ezek az események azonban már nem tartoznak a szorosán vett témánkhoz.

A programterv és a Budapesti Híradó tudósítása alapján tehát rekonstruálni lehet az egri látogatás lefolyását, már csak egy kérdést kell ebben a fejezetben megválaszolnunk, mit is tudhatunk meg a császár egri fogadtatásáról, annak hangulatáról. Sajnos ebben a kérdésben csak a hivatalos lapban megjelentekre tudunk támaszkodni, hiszen semmilyen egyéb forrás nem maradt fent ezzel kapcsolatban az egri levéltárakban. A tudósításnak pedig természetesen a császárt lelkesen fogadó ország képét kellett sugallania. Az elénk tárt kép azonban annyira túlburjánzik a helyi lakosság lelkesedésétől, hogy annak legalábbis részben valós alapja lehetett. „Eger volt az utolsó éji állomás a mostani legmagasb útban ez országban; itt a feladat az volt: a lelkesedés szakadatlan bizonyítványait a nép oly hangosan nyilatkozó ragaszkodásának emlékéül felséges Uralkodónk keblében maradandókká, eltörölhetlenné tenni. Az egriek ezen kettős feladatukat a legfényesebb sikerrel fogták fel, s mindent elkövettek, hogy azt méltólag teljesítsék.” A cikk szerint mindenhol hatalmas tömeg fogadta Ferenc Józsefet Egerben, a székesegyház előtt, valamint a székesegyházban is folyamatosan éltették. Az Érsekkert népünnepélyének hangulata még a császárt is magával ragadta. A kivilágított utcákon „A legmagasb szállás ablakai alatt folyvást nagy embertömeg hullámozott, mely jószívből eredt zajos áldás-kívánatokot küldött a Császár felé”. Ez a hangulat valószínűleg a ritka magas vendégnek szólt, valamint felfedezhetjük benne a változásra való várakozást is, melyet az utat megelőző amnesztia tehetett a kortársak számára realitássá. Nem véletlen azonban, hogy nem alakult ki a látogatásnak komolyabb lokális emlékezete, hiszen alig kilenc évvel Kossuth egri tartózkodása után hasonló külsőségek jelentek meg a kiengesztelhetetlen ellenfél egri fogadtatása során.

A látogatás eseménytörténetének áttekintése után most áttérek azokra a forrásokra, melyekre még az eddigiekben nem irányult rá a kutatás figyelme. A látogatás előkészületeivel kapcsolatos dokumentumok közül áttekintem a részvétellel kapcsolatos leveleket és egy korabeli üdvözlő beszédet, emellett pedig az Angolkisasszonyoknál történt látogatás kérdését próbálom körüljárni.

Ferenc József látogatásának előkészületei

Az utazás általános értelemben vett előkészületeiről részletesen olvashatunk Manhercz Orsolya disszertációjában,⁴³ jelen esetben csupán az egri eseményekkel kapcsolatos, a Heves megyei levéltárban megtalálható dokumentumok egy részét szándékozom áttekinteni. Azokra a levelekre szeretném felhívni a figyelmet, melyeket a császárlátogatásra meghívott megyei nemesek írtak válaszul a megyehatóság részére. A Heves megyei Megyehatóság 1857-es iratai között két dobozban találhatóak meg az utazással kapcsolatos iratok, ezek tartalmazzák az utazással kapcsolatos helytartósági köriratokat, a megye által készített tervezeteket, a központi utasításokra tett rendelkezéseket. A fennmaradt anyag jelentős része az első, eredetileg május 28-ára, majd az egynapos csúszás miatt május 29-ére tervezett programhoz kapcsolódik.

Az események szervezői az egész országban különös gondot fordítottak a helyi nemesség részvételének a biztosítására. Ez azonban nem lehetett nagyon sikeres, hiszen az 1857-es útról szóló külföldi újsághírek éppen azt emelték ki, hogy a nemesség tartózkodóan viselkedett. A városi polgárok részvétele azonban mindenütt szembetűnő volt. Erről tudósító hír jelent meg például a Berliner National-Zeitungban a kassai látogatás kapcsán,⁴⁴ de hasonló tapasztalhatunk Egerben is.

A nemesi reprezentáció biztosítása az egri hivatalnokoknak is egyik elsődleges feladata volt. 1857. április 16-ra kelteződött Lakner Antal azon levele, melyben megszólította a megyei előkelőségeket. A levélben, melyhez csatolták a látogatás első programtervét is,⁴⁵ Lakner arra kérte a címzettet, hogy jelezze, ha a látogatáson részt kíván venni: „az esetben ha nagyságod ő cs k ap felségeinek Egerbeni lette alatt hódolatát tenni óhajtaná, ebbeli szándékát előzőleg május 15-ig velem tudatni kegyeskedjék, hogy ekként azon kedves helyezettetésbe jöjjenek becses nevét a felsőbb helyre felterjesztendő névjegyzékbe felvehetni”.⁴⁶ Ez a levél azokhoz szólt, akik rész vehettek a császári fogadáson, hiszen közölte az

43 *Manhercz Orsolya*: Magas rangú hivatalos utazások Magyarországon a Bach-korszakban. Ferenc József magyarországi látogatásai 1849 és 1859 között. PhD-disszertáció. Bp. 2012. 143–163.

44 *Manhercz O.*: Az 1857-es császári utazás i. m. 62.

45 Ez a nyomtatvány, mely a későbbihez hasonlóan valószínűleg a Líceumban helyet kapó nyomdában készülhetett, jelenleg még nem ismert.

46 Lakner Antal levele, fogalmazvány. MNL HML IV 152a 24. számozatlan irat.

uralkodónak való bemutatás tervezett időpontját is, melyet május 28. délután 2 és 3 óra közé vártak. Egy tágabb kört szólított meg a titkár az április 20-i leveleiben.⁴⁷ Ez az irat Szarvaskőre, a megyei küldöttségbe hívta meg a címzetteket. Lakner instrukciókat is adott számukra: „nemzeti öltönyben, vagy saját díszfogaton, vagy lóháton” kellett megjeleníteni. A megszólítottaknak ebben az esetben is vissza kellett jelezniük. Ez a levél már sokkal hivatalosabb hangnemet ütött meg, korántsem alkalmazott olyan udvariassági formulákat, mint az előző.

Mi sem bizonyítja jobban, hogy mily komolyan vették a meghívásokat, mint az, hogy látogatáshoz köthető iratanyag egyik legvastkosabb részét azok az elismervények, kézbesítési ívek képezik, melyeken a címzettek aláírásukkal igazolták az meghívó átvételét.⁴⁸ Ezekből az ívekből jól rekonstruálható az a kör, melyre a megyehatóság figyelme kiterjedt. A hatóság azonban nem végzett eléggé alapos munkát, hiszen Okolicsányi István gyöngyösi szolgabíró arra figyelmeztette a megye elnökét, hogy az április 14-i levelet nem minden érdekeltnek küldték el. Okolicsányi összeállított egy listát azokról a meg nem hívottakról, akiknek a meghívását szintén szükségesnek találta, „nehogy mellőztetésüket nehezteljék”.⁴⁹

A fennmaradt válaszlevelek egy része igen tanulságos információkat tartalmaz, segítségükkel megvizsgálhatjuk azokat az egyéni magatartásmintákat, mellyel a hevesi nemesek a császár látogatása felé fordultak. Nincs arra módomban, hogy minden levelet elemezzek, de néhány jellemzőbb esetet közelebbről is bemutatok. A levelek döntő többsége a részvételtől biztosította a hivatalt, volt azonban egy jóval kisebb csoport, mely ennek ellenkezőjéről tájékoztatta Tíbolth Károlyt.

Először nézzünk néhány példát a meghívást elfogadó levelek közül. Okolicsányi János (1798–1859) batori földbirtokos fontosnak tartotta értesíteni a megyefőnököt, hogy ő nemcsak a szarvaskői tisztelgésen, hanem a pesti bevonulásnál is rész fog venni – „a legmélyebb hazafiui kötelességemnek érzedem mély hódoló tiszteletem – személyesen nyilvánítani”. Okolicsányi arról sem feledkezett el, hogy feleségének egészségi állapotáról is tájékoztassa a hatóságot, mely megakadályozta őt abban, hogy „legmélyebb hódolását” kifejezze.⁵⁰ Okolicsányi János nem töltött be jelentős pozíciókat a megyében, és csak távoli rokona volt Okolicsányi István⁵¹ gyöngyösi szolgabírónak.

47 Lakner Antal levele, fogalmazvány. MNL HML IV 152a 24. számozatlan irat.

48 Az ívek lelőhelye: MNL HML IV 152a 25.

49 Okolicsányi István levele Tíbolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 23. Gyöngyös. MNL HML IV 152a 25. 497.

50 Okolicsányi János levele Tíbolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 27. Bátor. MNL HML IV 152a 25. 497., 527.

51 Okolicsányi Istvánról (1824–1918) fontos megjegyezni, hogy önkéntesként csatlakozott a szabadságharchoz. 1848 nyarától Világosig harcolt, hadnagyi rangban szolgált. Testvére, Lajos századosként halt hősi halált. Az abszolutizmus éveiben Gyöngyösön volt szolgabíró, 1863-ban pedig a szolnoki törvényszék elnökeként szerepelt. 1867 után honvédegyleti tag. A dualizmus időszakában közjegyző volt. *Pap József: Okolicsányi István, okolicsnói cs. kir. főbíró (főszolgabíró) In: Bán 2011. 515–516.*

Sokkal jelentősebb személy volt Pap Pál, aki szintén részvételéről értesítette a megyefőnököt. Pap így fogalmazott: „Ő. cs: k: apostoli felségeinek magyar hazánkat szerencsétető látogatásukat, mint a magyar hazafinak polgári, Ő Felsége személyem iránti kegyelmességeiért emberi kötelességem üdvözölni”.⁵² Pap Pál személye – mint arra a levél is utal – azért érdekes, mert ő kifejezetten kompromittálódottnak számított. Pap az első népképviselői országgyűlésnek tagja volt, ott a kápolnai kerületet képviselte. 1849. január 12-től az Országos Honvédelmi Bizottmány megbízásából Heves és Külső-Szolnok vármegyében népfelkelési kormánybiztosként működött. Emiatt szabadságharc után perbe fogták, de 1850. július 20-án amnesztiát kapott. Az 1850-es években Kápolnán volt postamester. 1865-ben újra képviselő lett, a Határozati Párthoz tartozott, a kiegyezés után a kompromisszumot mereven elutasító 1848-as párthoz csatlakozott.⁵³ Papot tehát nem várnánk az üdvözlők soraiban.

A megjelenés terhét nem mindenki tudta megfelelő módon vállalni. Győrffy Ignác atkári birtokos például úgy nyilatkozott, hogy a megkívánt díszruhát csak abban az esetben tudná biztosítani, ha birtokaiból néhány holdat eladna. Ehelyett „közemberként a néppel együtt, hová rendeltetni fogunk, ott teendem hódoló tiszteletemet” – írta.⁵⁴ Győrffy szavai valószínűleg igazak voltak, hiszen ekkor ugyan az atkári közbirtokosság igazgatói tisztjét töltötte be, de testvéreivel mindösszesen két hajdani jobbágyteleknyi földet birtokolt.⁵⁵ 1870-ben, pedig, amikor 59 éves korában meghalt, csupán két atkári ház, egy negyed beltelek, valamint egy apró, belterületi portarész maradt utána az örökösökre.⁵⁶ Győrffy azonban megfelelő anyagi kondíciók hiányában is részt kívánt venni az eseményen.

Hosszú levélben fejtegette helyzetét a Pásztón lakó Platthy József (1824–1895). „Nemzetségem századokon által tanusított hűsége a magaszosab uralkodó Felséges házhoz hagyományképpen szállott reám is” – fogalmazta meg politikai beállítottságát. Mivel azonban a családi örökség nem reá, hanem a leányágra szállt, így „méltó fényt elő állítani” nem volt képes. A „magyar ruháit” az idő tönkretette, ami miatt újat kell csináltatnia. Beszámolt arról is, hogy kardja sem volt már, mivel azokat 1849 tavaszán a „guerillák mind elrabolták”. Ennek ellenére megígérte jelenlétét, ebben csak az akadályozhatta volna meg, ha a beteg édesanyja időközben meghalt volna, mert akkor a fájdalom miatt nem tudott volna elmenni. Levelében még engedélyt kért két díszkard csináltatására is.⁵⁷ Platthy József édesanyja Gúthy Erzsébet volt, aki túlélte a császár

52 Pap Pál levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 25. Kápolna. MNL HML IV 152a 25. 539.

53 *Nemes Lajos*: Pap Pál. In: Bán 2011. 521–522.

54 Győrffy Ignác levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 29. Atkár. MNL HML IV 152a 25. 563.

55 *Petercsák Tivadar*: Egy feudális tulajdonközösség a XIX. század második felében. Az atkári nemesi közbirtokosság. *Agria* (Az Egri Múzeum Évkönyve - Annales Musei Agriensis) 35. (1999) 312., 314.

56 *Budapesti Közlöny*, 1871. április 5. 1809.

57 Platthy József levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 26. Pásztó. MNL HML IV 152a 25. 576.

látogatását, 1858 márciusában halt meg, aminek alapján feltételezhetjük, hogy a levélíró részt vett a látogatáson. Emellett szintén igazak lehetnek Plathynak vagyoni helyzetére vonatkozó szavai, a fennmaradt adatok alapján nem tűnik gazdag birtokosnak, hiszen 1893-ban csupán 2 kataszteri hold szántója, 24 hold legelője és 357 hold erdője volt Pásztón.⁵⁸ Azt nem tudjuk ugyan, hogy 1857-ben milyen volt a vagyoni helyzete, de valószínűleg reálisnak fogadhatjuk el az önmagáról közvetített képet.

Gosztonyi Pál (1781–1866), Heves vármegye hajdani alispánja, alországbíró és a Hétszemélyes Tábla egykori tagja⁵⁹ szintén jelezte, hogy nem tud részt venni a helyi eseményen. Közölte azonban a megyefőnökkel, hogy a családjával együtt az „Anya Városban Budán fogjuk tartozó jobbágyi alázatos hódolatunkat tellyesíteni”.⁶⁰ Távolléte tehát igazoltnak volt tekinthető.

Voltak azonban olyan válaszlevelek, melyek valóban visszautasították a meghívást. Ezekből azonban jóval kevesebb található az akták között. Még március folyamán kézbesítették két recski nemesnek, Fejér Istvánnak és Tahy Manónak (Emánuelnek) a meghívót, melyet – a kézbesítési ív tanulsága szerint – március 25-én mindketten átvettek.⁶¹ Válaszlevelükben azonban mindketten kimentették magukat.

Kézbesítési ív.

Iktató szám.	A' darab neve 's a' csatolmányok száma.	A' fél vagy hatóság neve, mellyél a' kézbesítés történendő.	A' kézbesítés napja, 's az átvevő aláírása, vagy azon ok, mi miatt a' kézbesítés elmaradt.
NY An. 887	Amisán öföldes, ge Magyarhon, bani megjelene, sere voltathozó edentvény 1. db	U. S. Fejér István ur Recskén	Márc 25 1857 Fejér István
NY An. 887	—	U. S. Tahy Manó ur Recskén	Márc 25 1857 Tahy Manó

2. kép. Kézbesítési ív⁶²

58 Magyarország földbirtokosai. Az összes 100 holdnál többet bíró magyar birtokosok névsora, a tulajdonukban levő földterületek mivelési ágak szerinti feltüntetésével. S. a. r. Bellusi Baross Károly. Bp. 1893. (a továbbiakban Gazdacímtár 1893.) 286.

59 Kondorné Látkóczy Erzsébet: Gosztonyi Pál. In: Bán 2011. 412–413.

60 Gosztonyi Pál levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 29. Gyöngyös. MNL HML IV 152a 25. 561.

61 MNL HML IV 152a 25. 430.

62 MNL HML IV 152a 25. 430.

Érdemes ezt a két személyt kissé részletesebben is megismerni, mielőtt a válasszeveleikre rátérnénk. A két férfi rokoni kapcsolatban állt egymással. Tahy Manó ugyanis Fejér István (1779–1869) érseki jószágigazgató Eszter nevű lányának volt a férje.⁶³ Az első címzett, Fejér István Heves vármegye jelentős személyisége volt. 1848 előtt több hivatalt is betöltött. 1814 és 1824 között a megye főügyésze, 1841 és 1844 között pedig a Mátrai járás főszolgabírója volt.⁶⁴ Vagyonát jelentősen megnövelte, feleségével (Meszlényi Angéla) Törtelen, Recsken, Tésen és Szelevényen kapott birtokot, édesanyja (palóczi Horváth Zsuzsanna) után a Szabolcs vármegyei Bogáton és Bökönyben örökölt, Szajolban földet, Törökszentmiklóson pedig szőlőt szerzett testvéreitől, emellett Gyöngyösön és Atkárón voltak zálogbirtokai. 1857. január 12-én a birtokait gyermekeire ruházta. Ezt azzal a feltétellel tette, hogy holta napjáig évi 2000 forint életjáradékot fizetnek neki. Istvánnak három lánya és egy fia volt. Mária (1811–1876) Beőthy Lajos felesége lett. Beőthy Lajos a dualizmus időszakában jelentős karriert futott be, 1875 és 1886 között főispánja volt Heves vármegyének. Eszter (1814–1883) férje lett Tahy Manó (1815–1891). Magdolna viszont lánykorában meghalt. Az egyetlen fiú, Lajos (1810–1873) szintén jelentős megyei karriert futott be. A vármegye aljegyzője volt, majd szolgabíró lett. Az 1843–44-es országgyűlésen megyei követként vett részt, majd pedig az első népképviselési parlamentben a pétervásárai kerületet képviselte.⁶⁵ Tahy Manó, a másik címzett, szintén jelentős birtokos volt. Ő azonban nem szolgálta a megyét, csupán a reformkori tiszteletbeli táblabírók között tűnt fel a neve. Tahy felmenői Sáros vármegyéből származtak, nagyapja, Zsigmond ott volt főügyész. Apja Tahy Gáspár volt, akinek öt vármegyében voltak birtokai. Manó Lajos testvérével együtt örökölt, de miután az 1873-ban gyermektelenül meghalt, annak vagyona is reá szállt.⁶⁶ Nem tudható pontosan mekkora birtokot bírt 1857-ben Tahy Manó, annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy felesége révén jelentős területet kapott épp 1857-ben, valamint az atyai örökség fele is őt illette. 1893-ban ugyan már nem élt, de az azévi gazdacímtárban szerepelnek az adatai. Eszerint 1893-ban Recsken 229 kat. hold szántót, 13 hold kertet, 101 hold rétet, 137 legelőt, 979 hold erdőt és 41 hold egyéb területet tulajdonolt, pontosabban tulajdonoltak örökösei.⁶⁷

Tahy Manó 1857-ben tehát elég nagy valószínűséggel a megye, vagy legalábbis a járás jobb módú birtokosai közé tartozott. Ez szintén elmondható apósáról, Fejér Istvánról is, aki bár épp ebben az évben tartott vagyonosztozko-

63 *Kempelen Béla*: Magyar nemes családok 4. Bp. 1912. 68.

64 *Nemes Lajos*: Heves és Külső-Szolnok vármegye tisztikara (1681–)1687–1849 In: Bán 2011. 90., 98.

65 *Soós Elemér*: Szajoli Fejér család (címerrel). Nagy Iván családtörténeti értesítő 2. (1900) 31.; *Kovács Melinda*: Beőthy Lajos, bessenyői és örvendi főispán. In: Bán 2011. 344.

66 *Tahy István*: Tahyak és azokkal rokon családok. Bp. 1904. 148.; *Szluha Márton*: Felvidéki nemes családok I–II. Bp. 2007. (digitális kiadás) 33519 rekord.

67 *Gazdacímtár 1893*. 290.

dást a gyermekeivel, de ezt követően még 19 évig élt, és élvezte a neki járó életjáradékot. A megyefőnök megkeresését azonban mindketten visszautasították. Tahy Manó így fogalmazott: „a mindinkább súlyosbodó körülmények között családi, államiránti, és önfentartási kötelességeim minden tehetségemet, annyira kimerítik, hogy Ö. Cs. Kir: Felsőjei előtt illő megjelenésemet, bár mint óhajtanám leg alázatosabb jobbágyi hódolatomat az által is tanúsítani, teljesen lehetlenné teszik. Méltóztassék tehát Nagyméltóságod ezen kényszerűség szülte őszinte nyilatkozatomat mentségül, Kegyesen méltányolva elfogadni”.⁶⁸ Fejér István öreg korára hivatkozva utasította vissza a megkeresést, a levelében azt írta, hogy házának küszöbét már nem lépi át.⁶⁹

Nem tudjuk megállapítani, hogy a szeptemberi eseményen végül is részt vett-e Tahy és Fejér, de feltételezhetjük, hogy nem. A visszautasítás indoka, főleg Tahy Manó esetében nem tűnik eléggé megalapozottnak, valamint Fejér István is éveket élt még 1857 után. Ebben a közös fellépésben inkább politikai szándékot feltételezhetünk, ők azoknak a megyei nemeseknek a képviselői lehettek, akik nem voltak hajlandóak elmenni az eseményre, vagy legalábbis komolyabb áldozatot hozni azért.

Hasonlóképpen járt el Majzik Viktor (1825–1885) is, aki szintén vagyoni helyzetére hivatkozva utasította vissza a meghívást. Nemzeti öltözet és díszkard hiányában nem tudott részt venni a fogadáson. Majzik Viktor lehet az elvi okokból háttérbe húzódó helyi politikusok hevesi képviselője, a passzívan ellenálló. Ő ugyanis mindig aktív szerepet vállalt a megye alkotmányos életében. Jogi tanulmányait az Egri Érseki Jogakadémián végezte. Hivatali pályáját 1844-ben – 19 évesen – kezdte meg, amikor Heves és Külső-Szolnok vármegye tiszteletbeli aljegyzőjének választották. Gyors karrierjét nagy valószínűséggel segítette családi kapcsolatrendszere. Az 1845-ös tisztújításon a Tarnai járás esküdtje lett, 1847-től szolgabírói titulussal szerepelt, ezt a beosztást 1849 szeptemberéig bírta. A szabadságharc leverését követően nem szolgált, tarnamérai birtokán gazdálkodott. 1860. december 13. és 1861. november 18. között főszolgabíró volt a Tarnai járásban. A Schmerling-provizórium időszakában ismét visszavonult, és gazdálkodott. 1867. április 30-án újra eredeti tisztségére választották meg, így a Tarnai járás főszolgabírói hivatalát 1872 elejéig vezette. 1875 és 1881 között, két országgyűlési cikluson keresztül, volt a poroszlói kerület függetlenségi országgyűlési képviselője. 1881. július 12-én a megye alispánjává választották, mely tisztséget 1885. február 25-én Egerben bekövetkezett haláláig viselte. Viktor nevet viselő fia és unokája szintén a megyét szolgálta.⁷⁰ Sajnos anyagi helyzetére vonatkozó állítása nem ellenőrizhető, hiszen csupán 1893-ból van-

68 Tahy Manó levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 30. Recsk. MNL HML IV 152a 25. 562.

69 Fejér István levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 30. Recsk. MNL HML IV 152a 25. 563.

70 *Pap József*: Majzik Viktor, id. tarcsai alispán. In: Bán 2011. 487.

nak adataink az örökösei által bírt 282 kataszteri holdas nagyfügedi birtokról.⁷¹ Életrajzai az 1885-ben megjelent nekrológja alapján azonban egyöntetűen azt írják róla, hogy az abszolutizmus korában a birtokaira vonult vissza gazdálkodni. „A szabadságharcz gyászos vége után Majzik Viktor, tarnamériai birtokán, a magán életbe vonult vissza, s gazdaságának példányszerű vezetése mellett, kiváló előszeretettel foglalkozott a tudományokkal, s a magyar irodalommal.”⁷² A vagyoni helyzetére való hivatkozás realitása nem valószínű, valamint ha mégis az lett volna, Győrffy Ignáchoz hasonlóan, azt is megtehetette volna, hogy a köznép soraiban jelenik meg a rendezvényen. Majzik Viktor esetében ez az 57-es levél a nekrológ állítását látszik alátámasztani.

A fenti levelek alapján jól vizsgálható az 50-es évek világa. A többség részvételéről biztosította az őket megkereső megyei hatóságot, s a válaszlevelek szóvirágjaival az uralkodó iránti hűséget próbálták alátámasztani. Gyakran tapasztaljuk ezt 1848–49-es szereplők esetében is. Volt azonban egy jóval kisebb csoport, melynél ennek ellenkezője bizonyítható. Nyílt politikai állásfoglalásra ugyan nem szánták rá magukat, de próbáltak egyéb indokokkal kibúvót keresni. Lehetnek ők egyszerű birtokos nemesek, vagy a helyi alkotmányos hivatalnoki kar tagjai. Ezek a válaszlevelek olyan ritka korabeli egodokumentumok, melyek más vármegyék esetében is alkalmat adhatnak az egyéni politikai magatartás vizsgálatára.

A Ferenc Józsefet üdvözlő beszéd

Az előkészületek részét képezték az üdvözlő beszédekkel kapcsolatos szervezési munkálatok is. A beszédek tervezeteit a helyi szinttől felfele haladva kellett elfogadtatni, alkalmi megszólalásokra nem kerülhetett sor.⁷³

A tudósítás és a programterv alapján az egri látogatás alkalmával három üdvözlő beszédről tudunk. Az elsőt Lévy Sándor kanonok mondta Szarvaskőnél, a vármegye határán, a másodikat Bernett Ferenc a város határában, a harmadikat pedig Bartakovics Béla érsek a székesegyház előtt. Sajnos ezeknek a szövegei nem maradtak fent. A látogatást előkészítő anyagban azonban található egy tervezet, melynek forrása és későbbi sorsa jelenleg ismeretlen. 1857. április 18-án készült egy feljegyzés, mely arról értesít, hogy Bernett Ferenc polgármester a tervezett szavalatát a megyehatóság számára bemutatta. Sajnos azonban a beszéd szövege itt nem maradt fent, hiszen azt valószínűleg felküldték a felettes hatóságnak.⁷⁴ A város polgármesteri iratai között azonban megtalálható egy beszéd, mely éppen ugyanezen a napon érkezett meg a polgármester részére. A beszédet biztosan nem a polgármester írta, hiszen az

71 Gazdacímtár 1893. 284.

72 Majzik Viktor. 1825–1885. Eger, 1885. március 3. 80.

73 *Manhercz O.*: Magas rangú hivatalos utazások i. m. 76., 158.

74 MNL HML IV-152/a 25. 1. 479.

levélben érkezett a címére, hanem valószínűleg – napjaink gyakran alkalmazott gyakorlatának megfelelően – valakivel megíraták. A beszédet tartalmazó levél mellett megtaláljuk a megyefőnöknek szóló kísérőlevél fogalmazványát is.⁷⁵ A fentiek alapján annyit nagy valószínűséggel feltételezhetünk, hogy ez a szöveg a polgármester számára készített beszéd, melyet a felsőbb hatóságok számára elküldtek engedélyeztetni. Nem tudjuk azonban, hogy ennek mi lett a sorsa, és szövege milyen viszonyban van a szeptemberben elmondottal, de mivel a mai napig elkerülte a kutatás figyelmét, célszerű azt teljes terjedelmében közölni.

„Felséges Urunk! Felséges Úrnőnk!

Üdvöz legyetek a Magyar történelem a jelentőségteljes földén, melyet első Szent Királyunk István hervadhatatlan jobb kezének gazdag adakozásaival díszesíte, boldogíta – Hazánk másod alkotója 4^{ik} Béla a Magyar Királynak negyedik szülött fiának nevelő helyévé emelt – anyi Nagy Fejedelemnek legmagasbb kegyeletekkel ápoltak – a melynek minden nyomait egy ezred éven által a hón s Fejedelemért magokat áldozó Bajnokok ki ontott drága vére áztatott, és Szentelt meg.

E föld történeti hűségű 20 ezer lakosai legmélyebb tiszteletét, legalázatosabb hódolatát, legnagyobb öröm nyilvánításait, nyujtjuk térdeinkről fel Császári Királyi Felségteknek, esedezvén azok kegyes elfogadásiért, s a boldogító fejedelmi kegyeletbe, melyet a leg magasbb látogatás oly örvendetesen jelvényez, örök megtartásért.

Mi nagy szerencsénknak tartjuk Császári Királyi Felségtek dicső születésök óráját – nagyobbbnak jelen szerény körünkbeni le ereszkedésök, mulatások minden perceit – leg nagyobbbnak azon kitűnő időszakot melyet boldogító Uralkodások alatt tölthetünk – tegye az ég derülté, s terjesze mesze annak napjait – melyeket ha felhők találnának borítani, legyenek Császári Királyi Felségtek biztossak, miként a Dobó Mekcsey s Bornemisza véröknek fenmaradott a nemzedékünk ereiben buzgó része kész Császári Királyi Felségtekért ki folyni a leg utolsó cseppig. A magyarok nagy Istene éltesse, boldogítsa, dicsőítse Császári Királyi Felségteket.”

A beszéd megfelelt annak az elvárásnak, hogy az uralkodópárt császári királyi felségként nevezte meg. Az író egy klasszikus hódolatnyilvánítást szeretett volna kifejezni, mely szintén kötelező elem volt.⁷⁶ Érdekessége azonban a fennmaradt szövegnek, hogy a szabadságharc időszakáról nem tett említést, hiszen ezzel szemben a magyar történelemből a fejedelem iránti hűségre való hajlamot emelte ki. Az természetesen nem várható el, hogy reálisan nyilatkozott volna 1848–49-ről, hanem az uralkodó által lázadásnak tekintett szabadságharcot

75 Bennett Ferenc levele Tibolth Károly megyefőnöknek. 1857. április 18. fogalmazvány. MNL HML Eger város polgármesterének iratai, elnöki iratok 1851–1866 (V. 44/a) 5. 857.

76 Az ünnepi beszédekkel kapcsolatos elvárásról lásd: Manhercz O.: Magas rangú hivatalos utazások i. m. 76–79. Ugyanitt olvasható egy nem engedélyezett beszéd szövege is.

miatti bűnbánat maradt ki belőle, mely elemet gyakran tartalmaztak a kor szavatai. A szöveg ehelyett erőteljesen utal a városhoz kapcsolódó történelmi örökségre. Különösen érdekes felhívni arra a figyelmet, hogy az itt említett egri toposzok (Szent István, hősök vére által öntözött föld, Dobó, Mecssey és Bornemissza személye), mai napig a legfontosabb alapjai a város önképének, és az elmúlt másfélszáz év ünnepi beszédéinek szinte mindig kihagyhatatlan részei voltak.

Sajnos a szöveg későbbi sorsa ismeretlen, az általam átnézett iratok alapján nem tudom megállapítani, hogy ez hangzott-e el – Erzsébet megszólítását természetesen elhagyva a császári bevonuláskor – az azonban biztos állítható, hogy ez tekinthető az első ismert és teljes szövegében fennmaradt egri polgármesteri ünnepi beszédnek.

Ferenc József és az Angolkisasszonyok

Az előkészületek után térjünk át egy másik kérdésre, ez pedig az Angolkisasszonyok zárdájában és iskolájában tett látogatás. Ferenc József szeptember 4-én délután, a városi intézmények megtekintése és az Érsekkertben lezajlott népnünpélyen való részvétel után, látogatta meg a nővéreket és tanítványaikat.

Mint azt fentebb olvashattuk, Breznay Imre által közölt információk közül az Angolkisasszonyokhoz kapcsolódik a legkonkrétabb leírás. Az idézett historia domus viszonylag részletesen szól Ferenc Józsefnek az iskolában és a rendházban eltöltött egy órájáról, a neki átadott ajándékról, valamint a császári pártól kapott viszont ajándékról.

Breznay Imre által idézett forrással, az „Angolkisasszonyok intézetének házi történetével” azonban van egy igen jelentős probléma, utólagosan nem lehet azt kézbe venni. Ennek egyik oka a rendház és a benne helyet kapó intézmények hanyattatott sorsa lehetett. A rendházban, melynek Historia Domusát Breznay idézte, az Angolkisasszonyok fenntartásával több intézmény is működött az elmúlt másfélszáz évben. Röviden talán érdemes lehet ezt az iskolatörténetet áttekinteni, ami talán indoka lehet az idézett forrás elkallódásának.

A rendet Bartakovics Béla egri érsek telepítette le 1852-ben Egerben, és adta nekik ekkor a hajdani Foglarium épületét, ahonnan az érseki tanítóképzőt a Líceumba költöztette át.⁷⁷ Az iskolanővérek tanítótevékenységüket a hatosztályossá váló elemi iskola megszervezésével kezdték meg. Ez az intézmény 1853 és 1947 között állt fent.⁷⁸ Ezt látogatta meg Ferenc József 1857-ben. A császár által is felkeresett kápolna eredetileg nem volt része az épületnek. A szabad-

77 Bartók Béla: Az egri Római Katolikus Érseki Tanítóképző. In: Az egri Domus Universitatis és Líceum: oktatás, tudomány, művészet 1763–2013. Szerk. Czeglédi László et al. Eger 2013. 276.

78 Soós Imre: A Heves megyei oktatási intézmények szervezettörténete és iratanyaga. Levéltári Szemle 14. (1964) 4. sz. 30.

ságharcot követő felújítás után készült el. Bartakovics Béla érsek 1855-ben szentelte fel.⁷⁹ A rend 1874-ben alapította meg a tanítónőképzőt.⁸⁰ Az első négy elemi osztályra épülve 1891-ben nyílt meg a négyévfolyamos polgári leányiskola, 1893-ban pedig a négyévfolyamos felsőbb leányiskola.⁸¹ 1902-ben a felsőbb leányiskola hatévfolyamossá lett.⁸² 1916-ban a leányközépiskolákat, így az egeri hatéves felsőbb leányiskolát is, át kellett szervezni. Az első négy gimnáziumi évre épülhetett a négyéves leánygimnázium, a hároméves felső leányiskola vagy a négyéves felsőkereskedelmi leányiskola. Egerben 1916. szeptember 30-tól a felsőbb leányiskola és a leánygimnázium elindításával kísérleteztek.⁸³ A felsőbb leányiskolába azonban nem jelentkezett kellő számú diák, a törvényi kötelezettség miatt azonban mégis fent kellett tartani. Megindították azonban a harmadik iskolatípust is, a felsőkereskedelmi lányiskolát. Ez a tagozat azonban 1920-ban levált a leánygimnáziumról, és önálló kereskedelmi iskolává alakult (Egri Érseki R. K. Négyévfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskola).⁸⁴

Az Angolkisasszonyok egeri iskoláit 1948-ban szüntették meg. Az épületben ezt követően is oktatási intézmény működött, mely többszöri átszervezés után 1955-től a Szilágyi Erzsébet Gimnázium nevet kapta. A rend tanítótevékenységét 1990. szeptember 1-én induló tanévben kezdte újra Egerben. A hajdani épület egy részét 1992-ben kapták vissza, amikor a Szilágyi Erzsébet Gimnázium új épületbe tudott költözni. A rend rendszerváltás utáni egeri jelenléte, jelenleg legalábbis úgy tűnik, hogy átmenetinek bizonyult, ugyanis a nyolcévfolyamos intézmény 2017-ben megszűnt. Az általános iskolai osztályokat a Szent Imre Katolikus Általános Iskola és Jó Pásztor Óvoda, a gimnáziumiakat pedig az Andrássy György Katolikus Közgazdasági Szakgimnázium és Gimnázium vette át.

A rendnek és iskoláinak az iratanyaga jelenleg három helyen lelhető fel Egerben. A Magyar Nemzeti Levéltár Heves Megyei Levéltárában, a Főegyházmegyei Könyvtárban és a Főegyházmegyei Levéltárban. Sajnos azonban az említett forrás, a rend *Historia Domusa* egyik helyen sem található meg. Nincs továbbá semmilyen dokumentum az említett három helyen, ami a császárlátogatás Breznay által említett részleteit alátámasztaná. Sajnos a rend

79 *Voit Pál*: Eger város műemlékei. In: Heves megye műemlékei II. Szerk. Voit Pál. Bp. 1972. 346.

80 *Soós I.*: A Heves megyei oktatási intézmények i. m. 15.

81 A leányliceum. In: Az Angolkisasszonyok B. M. V. Egri Érseki R. K. Leánygimnáziumának és Négyévfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának értesítője az 1926–27. iskolai évről. 3.

82 Az Angolkisasszonyok B. M. V. Egri Érseki R. K. Leánygimnáziumának és Négyévfolyamú női Felső Kereskedelmi Iskolájának értesítője az 1933–34. iskolai évről. 6.

83 A felső leányiskola és leánygimnázium létesülése. Az Angolkisasszonyok B. M. V. Egri Érseki Róm. Kath. Intézetének értesítője az 1916–17-dik iskolai évről. 42–45.

84 A női felső kereskedelmi iskola keletkezésének története. In: Az Angolkisasszonyok B. M. V. Egri Érseki R. K. Leánygimnáziumának és Négyévfolyamú Női Felső Kereskedelmi Iskolájának értesítője az 1926–27. iskolai évről. 5–6.

– 2003-tól Congregatio Jesu – irattárába többszöri próbálkozást követően sem sikerült bejutni, vagy a forrás létezéséről bármilyen információt kapni. Az irattár rendezetlensége – évek óta – nem teszi lehetővé, hogy megválasszunk azt a kérdést, létezik-e ma a Historia Domus.

Azt feltételezhetnénk, hogy Breznay Imre több alkalommal használta a forrását, azonban ezt ő sem tette meg egyéb esetben. Sőt amikor magáról az iskoláról is írt egy rövidebb cikket az Egri Katolikus Tudósítóban, mely írás különnyomatként meg is jelent 1935-ben Egerben, akkor ebben nem említette a forrást, ami bizonyára fontos lehetett volna a témája szempontjából.⁸⁵ Különös továbbá az is, hogy a rend egri iskoláinak évkönyveiben sem szerepel egyetlen alkalommal sem a rendház történetére való hivatkozás. Nem tudjuk tehát, hogy mit használt fel a szerző, hiszen elmulasztott pontos hivatkozást közölni, ami talán egy újságcikk esetében bocsánatosnak tekinthető. Azonban Breznay munkásságát értékelő Löffler Erzsébet is hasonló megállapítást tesz fő művével – Eger a XVIII. században. I–II. Eger, 1933–34. – kapcsolatban: „A mű igen gazdag levéltári anyag alapján jött létre, azt lehet mondani, hogy a szerző kezén átment valamennyi anyag, mely a XVIII. századi Egerre vonatkozik. A könyv hiányossága, hogy a levéltári források pontos jelzeteit nem adja meg, így annak a kutatónak, aki megbízhatóságukat ellenőrizni akarja, hosszas munkába telik az eredeti forrást megtalálni. Ez azért lényeges, mert a könyv alapmunka a helytörténeti kutatásokat végzők kezében”. Löffler Erzsébet szerint mindezen hiányosságok ellenére Breznay megállapításai ma is alapvetőek. „Műveire jellemző a hallatlan adatgazdagság, adatai általában megbízhatóak.”⁸⁶

A probléma azonban nem a látogatás leírásával van, hiszen az valószínűleg sorainak megfelelően zajlott le. Hanem azzal, hogy két általa említett momentum más források számára teljesen ismeretlen. Az egyik ilyen az intézetben kapott ajándék, a másik pedig a viszont küldött mellszobrok. A császárnak ugyanis nem lehetett csak úgy, *ad hoc* ajándékot adni, azt külön engedélyeztetni kellett. Egerben pedig ilyen, az Angolkisasszonyoktól származó ajándékról nem tudunk, ami pedig ismert, arról később fogok szót ejteni. Nem szerepel sem a levéltári anyagban, sem pedig a sajtóban, ahol pedig rendszerint részletesen felsorolnak minden ilyen tárgyat. Az Egerbe küldött mellszobrokról sem tudunk. Nem szerepelt a hajdani Líceumi gyűjteményben, és később sem került be az egri Dobó István Vármúzeum anyagába. Ha lenne, ha meglenne, akkor neves darabja lehetne az egri múzeumi gyűjteményeknek.⁸⁷ A Vármúzeum gyűjteményében jelenleg három vonatkozó kép található. Egy ismeretlen osztár festő által festett, Ferenc Józsefet ábrázoló fiatalkori képmás a Városházáról

85 *Breznay Imre*: Múlt és jelen. Az Angolkisasszonyok egri házána története. Eger 1935.

86 *Löffler E.*: Breznay Imre i. m. 117., 119.

87 A történettel nem találkozott kutatásai során Manhercz Orsolya, Eszik Veronika sem, valamint H. Szilasi Ágota, a Dobó István Vármúzeum művészettörténésze sem ismer a keresett tárgyakra vonatkozó információkat. Köszönöm a kérdés felderítéshez nyújtott kollegiális segítségüket.

került a Múzeumba, Kovács Mihálytól származik Ferenc József király arcképe és az Erzsébet királynét ábrázoló alkotás.⁸⁸ További két, Ferenc Józsefet ábrázoló festmény található még Egerben, az Érseki Palota Látogatóközpontjában.⁸⁹ Kisplasztika azonban egyik gyűjteményben sem szerepel.

Létezik azonban egy olyan momentuma a látogatásnak, mely valóban az Angolkisasszonyokhoz kapcsolódik, és valami ok miatt elkerülte Breznay figyelmét, pedig az ehhez kapcsolódó források ugyanott lelhetők fel, ahol a látogatás programja, a Főegyházmegyei Könyvtár gyűjteményében. Ez a forrás pedig nem más, mint Ferenc József üdvözlésére írt vers, pontosabban versek.

A Ferenc Józsefet 1857-ben köszöntő versek utókori megítélését alapvetően meghatározza „A walesi bárdok” szövege, és az ahhoz kapcsolódó történet, anekdota. Az irodalomtörténet mára már tisztázta ezt a kérdést, pontosabban az említett versre rakódott kultusz alapját és tartalmát. Ismert, hogy Arany nem 1857-ben, hanem 1857-től írta a versét. Az irodalomtörténet mai álláspontja szerint „A walesi bárdok” hosszabb keletkezéstörténettel rendelkezik, ami a történeti kontextusban értelmezhető. A munka maga 1863-ban jelent meg, tehát ekkorra már biztosan elkészült, Arany maga egy olyan sorban helyezte el a tőle szokatlan módon nem dátumozott munkát, melyből szintén az 1861 utáni keletkezésre lehetne gondolni. Emellett tudjuk, hogy Arany maga is írt Köszöntő-dal címmel egy üdvözlő verset. A Nemzeti Színház ugyanis a császári pár látogatása alkalmából mutatta be Erkel Ferencnek az eseményre komponált alkalmi operáját, az Erzsébetet. Ráday Gedeon, a színház direktora, ehhez kapcsolódóan kérte meg Aranyt egy bordal megírására. A mű elkészült, 1857. május 6-án azonban nagy valószínűséggel nem hangzott el. Az irodalomtörténészek ma már általában nem tartják valószínűnek, hogy Arany ne tudta volna, milyen alkalomra készül a munka, melyben leíratik az ominózus mondat: „Éljen urunk, hős királyunk, s leánya, Magyarország legdeliebb rózsája!”. A vers természetesen II. Endre koráról szól, és az elsődleges olvasata szerint az üdvözölt uralkodó maga a múltban élt király, a második versszak kezdete („Harcra magyar! lelsz magadnak vívni tért”) pedig erősen utalt Petőfi Nemzeti dalára. Az ominózus előadáson a színpadon volt a király, a nézőtérben azonban a császár ült. Ha Arany tudatosan írta ezt a verset, lehettett annak egy olyan értelmezése is, melyben a két funkció szembeállítatik ugyan egymással, de nem zárja ki a császárt a lehetséges királyok sorából, tehát utalhat arra, hogy lehetséges a megegyezés. A Köszöntő-dal tehát a nyilvánosságnak szánt, a megegyezés útját el nem záró, de a császárt koronás

88 H. Szilasi Á.: Arcok I. i. m. 458., 464., 482.

89 Anton Einsle után, 1851 körül, olaj/olajnyomat, vászon, 128,5 x 96 cm, Érseki Palota Látogatóközpont – Főegyházmegyei Múzeum, Eger. Ltsz.: 19.5.; Johann Ranzi után, 1855 körül, olaj/olajnyomat, vászon, 126 x 94,5 cm, Érseki Palota Látogatóközpont – Főegyházmegyei Múzeum, Eger. Ltsz.: 19.6.. Köszönöm Köves-Kárai Petrának, a Főegyházmegyei Múzeum művészettörténészánek, hogy az alkotásokra felhívta a figyelmemet.

királyként el nem fogadó alkotás, szemben Lisznai Kálmán ismert munkájával, amely Ferenc Józsefet a magyarok királyaként üdvözölte magyar földön.⁹⁰

Az már más kérdés, hogy ezek a kutatási eredmények, melyek a kultuszokra jellemző egyszerű történelmi nézőpont helyett egy elvontabb történelmi tudatot feltételeznek, a mai napig még nem mentek át a köztudatba, gyakran a tankönyvekben sem jelennek meg. Még inkább így volt ez fél évszázaddal ezelőtt, ezért talán nem véletlen, hogy a két versről és azoknak szerzőiről elfeledkezett Breznay Imre és az utókor.

Az első említett munka montedegói Albert Ferenctől származik, és a „Allerunterhänigster Huldigungsgruß Sr. Majestät Franz Joseph dem Ersten, bei dessen beglückenden allerhöchsten Anwesenheit in der Stadt Erlau am vierten September 1857. in allertiefster Ehrfrucht dargebracht”⁹¹ tömör címet viseli. Albert Ferenc nem éppen a költeményei miatt volt nevezetes szereplője a magyar tudományos életnek és Eger 19. századi történetének. Albert Ferenc Klagenfurtban született 1811-ben, és apja révén, aki katonatiszt volt, került Egerbe. Atyja barátja volt Tittel Pál, a csillagvizsgáló igazgatója, aki a tehetséges fiatalembert 1824-ben magával vitte Budára. Tittel lett a gellérthegy csillagvizsgáló igazgatója, mellette Albert is a csillagászat elismert szaktekintélye lett. A szabadságharc alatt Buda megerősítési munkálatait vezette.⁹² A vár 1849 májusi ostroma során az obszervatórium elpusztult, és Albert személyes ingóságai is megsemmisültek. A főváros ismételt osztrák megszállását követően, 1849. július 27-én letartóztatták, október 17-én előbb egy év várfogságra ítélték, majd 1849. november 13-án amnesztiával szabadult. Ezt követően a császári főparancsnokságon helyezkedett el fordítóként és hiteles tolmácsként. Albert 1851. április 15-én kapta meg Bartakovics Béla érsektől a líceumi csillagvizsgáló igazgatói tiszttét, ugyanekkor az érseki könyvtár könyvtárosa és a tanítóképző tanára is lett egyben. 1854-től lett rendes tanár, német nyelvet és asztronómiát oktatott.⁹³

Albert Ferenc életrajza természetesen helyet kapott Szinnyei József lexikonában is.⁹⁴ Már Szinnyei közölte Albert 1857-ben keletkezett versét, valamint megemlítette az 1854-ben írott tatis, melyet Ferenc József és Erzsébet esküvőjének

90 A kérdés bőséges irodalommal rendelkezik: *Hász-Fehér Katalin*: Bárdok Walesben. A walesi bárdok keletkezés- és közléstörténete. Irodalomtörténet 45. (95.) (2014) 2. sz. 186–233.; *Milbacher Róbert*: Szegény, szegény Eduard király?! A Walesi bárdok szerepe az Arany-hagyományban. Irodalomtörténet 37. (87.) (2006) 1. sz. 44–90.; *Tarjányi Eszter*: Egy tabu körbejárása. A Köszöntő-dal és A walesi bárdok történelmi háttere. In: *Uő*: Arany János és a parodisztikus hagyomány. Bp. 2013. 259–275.; *Uő*: Irodalmi viaskodások. Arany János és az 1850-es évek költői csoportosulásai. Irodalomtörténeti Közlemények. 108. (2004) 3. f. 292–333.

91 I. Ferenc József legmélyebb tisztelettel felajánlott üdvözlése az 1857. szeptember 4-i egri legmagasabb jelenlétekor.

92 *Zétényi Endre*: Albert Ferenc. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis 8. (1962) 393–394.

93 *Zétényi E.*: Albert i. m. 399.

94 *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. I. Bp. 1891. 106–109.

tiszteletére írt. A munka tehát egyáltalán nem tekinthető ismeretlennek, sőt egy minimális utánajárással megtalálható és beazonosítható. Nemcsak Breznay feledkezett meg azonban róla, hanem Albertről Egerben életrajzi cikket író utód, Zétényi Endre csillagász sem említette. Pontosabban Zétényi közölte az 1854-es vers címének egy részletét – „Huldigungsgruss” – ebből azonban nem lehet megállapítani, hogy miről szól, hiszen a folytatás – „zum 24. April 1854. aus Erlau’s stillem Matra-Thale dem allerhöchsten Kaiserpaar” – lemaradt.⁹⁵ Ez talán nem lehet véletlen, hiszen ezek a versek nem illeszkednek abba a képbe, mely szerint Albert 1848–49 folyamán „testben-lélekben magyarrá vált”.⁹⁶

Van azonban egy másik költemény, melynek a szerzőjét már kissé körülményesebb beazonosítani. A költemény a „Szűzek dala” címet viseli, és alcíme arra utal, hogy az „angolnók egri intézetének növendékei” ezzel köszöntötték az intézetüket meglátogató Ferenc Józsefet.⁹⁷ A versnek három különböző példánya ismert. Egy önálló, kottával ellátott változat, egy kisebb füzetben szereplő, kotta nélküli változat⁹⁸ és egy önálló, német nyelvű változat.⁹⁹ A szerzőség eldöntése elméletileg igen egyszerű, hiszen annak ellenére, hogy a kiadványokon nem szerepel név, a frissen megjelent nyomdatörténet,¹⁰⁰ valamint a könyvtár cédu-lakatalógusa Mindszenty Gedeonhoz kapcsolja a verset. Mindszenty Gedeon 1859-ben megjelent verseskötete azonban nem tartalmazza azt.¹⁰¹ Egyetlen árulkodó jel van csupán, ami egyértelműen Mindszentyhez köti a szöveget, mégpedig a német változatban szereplő megjegyzés: „Nach dem Ungarischen von G. Mindszenti metrisch übertragen von Prof. Dr. F. Albert v. Montedego”. A szerző tehát Mindszenty Gedeon volt, a fordító pedig Albert Ferenc. Ezt követően ismerjük meg a verset, hiszen az csupán egy aprónyomtatványban maradt fent, és nem szerepel a Mindszenty Gedeon-kötetekben sem.

95 Zétényi E.: Albert i. m. 406.

96 Zétényi E.: Albert i. m. 397.

97 Szűzek Dala, mellyel ő császári királyi apostoli fölségét I. Ferenc József legkegyelmesebb urunkat örömteljes megjelenése alkalmával az angolnók intézetének növendékei üdvözölték. Eger 1857. (könyvtári jelzete: HT 1697.)

98 Hódolatérzelmek, melyeket ő császári királyi apostoli fölségének I. Ferenc József legkegyelmesebb urunknak örömteljes megjelenése alkalmával az angolnók intézetének növendékei elszavaltak. Eger 1857. (könyvtári jelzete: HT 1697.) Ebben a kiadványban szerepel egy Ferenc Józsefnek szóló beszéd, mely szövege alapján akár az Intézetben is elhangozhatott, a beszédnek német és francia – nem szöveghű – változata, valamint a vers olasz nyelvű, szabadon fordított szövege.

99 Jungfrauenlied. (könyvtári jelzete: HT 1687.)

100 Mizera T. – Nagy A. – Verók A.: A könyvkiadó egri Líceum i. m. 34.

101 Mindszenty Gedeon költeményei. Eger 1859.

Szűzek dala

Még tavasz volt, szép tavasz volt,
Még élt a kis ibolya,
Midőn szívünk szive neked,
Öröm-koszorút fona;
Ó de most, hogy látunk Téged,
Két nyár verőfénye éget;
Annyi vágygyal, annyi hévvel
Öleljük a térded.

Hadd csókoljuk meg a bíbort,
A fölség szent bíborát,
Hadd mossuk le könnyeinkkel,
Róla az út porát! –
Ilyen édes, tiszta könyek,
Melyek a szivből ömölnek
Nem halványítják a bíbort;
Mert piros vérben nőnek. –

Ah! folytak, folytak szemünkből
Nemrég fájó könyek is;
Midőn megsebzett a bánat
E szivhasgató tövis,
Midőn elröpült az angyal,
– Kiért millió sziv él hal –
És nem érhetők utól csak
Egy vérző, bús sohajjal!

A királyi búnak szárnya
Ez égen is sötétlett;
De azért szívünk örökké
Hitt, – szeretett, reménylett;
Ó! mi tudtuk hogy a mennyek
– Hol az üdv s vigasz teremnek –
– Még szebb szivárványt mutatnak
– A könyező szemeknek!

S ime itt vagy! bár a bútól
Fehéren, haloványan,
Ah de itt vagy, itt a részvét
Zöld lombú sátorában, –
A hol szived italául
Szent szeretet mannája húll,
S a hűség térdel a porban
Lábaid zsámolyául!

És mi mint zengő madárcák
Repkedtünk téged körül,
Ajkainkon a boldogság
Szép dal hulláma csendül,
S mint a csermely, csörgedezve
Foly dalunk is messze messze –
Oda, hol utánad sohajt
Szived legkedvesebbje!

Őt is, őt is szeretjük mi,
Leggyönyörűbb anyát,
Örömeink, reményeink
Búfellegzett csillagát. –
S vajh mindig itt ragyognátok
Örök dal zengne hozzátok;
Mert arcotokról a honnak
Örök szép hajnal lobog! –

Nem lehet célo, hogy a vers művészeti értékét megítéljem, annyit azonban a tartalma alapján bizton állíthatok, hogy Zsófia Friderika 1857. május 29-ei halálát követően keletkezett. Úgy tűnik, hogy a költemény elsődleges szándéka nem az uralkodó köszöntése, hanem a gyermek elvesztése miatt érzett fájdalom enyhítése volt. Mindszenty, a neves papköltő, 1857-ben a főegyházmege hitszónoka volt, és éppen ekkor kapott tanári kinevezést a tanítóképzőbe is.¹⁰² Mindszenty költeményei 1853-tól jelentek meg a Családi Lapokban. A neves egri irodalmár volt tehát a másik szerző, aki Egerből verssel köszöntötte Ferenc Józsefet.

Ferenc József utazásához kapcsolódó tárgyi emlék, az ezüst szőlőtő

Az uralkodók fogadásához általában kötelezően hozzátartoztak az ajándékok, melyek nagy szerepet kaptak Ferenc József 1857-es útja során is. Ezek a tárgyak arra is hivatottak voltak, hogy reprezentálják az adott vidéket. Ezeket az ajándékokat, az elhangzott beszédekhez hasonlatosan, előzetesen engedélyeztetni kellett.¹⁰³

Egerben is sor került ilyen ajándékok átadására, ezek jól ismertek, hiszen a sajtó részletesen tudósított róluk. A Budapesti Hírlapban megjelent cikk alapján mutatja be őket Manhercz Orsolya is: „a bemutatások után Heves megyei fiatalasszonyok egy szép emlékkönyvet és a hevesi népviselet szerint készített aranyos fejkötőt adtak át Erzsébetnek címezve. A császárnak az egri városközség egy szép művű ezüst szőlőtőkét ajándékozott”¹⁰⁴

Jelen esetben nagyon szerencsés helyzetben vagyunk, ugyanis az ajándékok egy része napjainkig épen maradt, és igen könnyen megtekinthető. Az ezüst szőlőtő, melyet egyébként nem Ferenc József, hanem Erzsébet számára készíttetett a város, megtalálható a Gödöllői Királyi Kastély állandó kiállításán. A műtárgy eredetileg az 1908-ban felállított Erzsébet királyné emlékmúzeum kiállításában kapott helyet a budai királyi palotában.¹⁰⁵ A múzeum, mely a magyarországi Erzsébet-kultusz egyik legfontosabb zarándokhelye volt, nem élte túl a második világháborút. A főváros ostroma során nagymértékben károsodott, megmaradt anyaga 1947 áprilisára a Magyar Nemzeti Múzeumba került. Jelenleg is ott, illetve részben az 1949-ben önállóvá váló Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményeiben lelhető fel.¹⁰⁶

102 *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái. 8. Bp. 1902. 1436–1440.

103 *Manhercz O.*: Magas rangú hivatalos utazások i. m. 245., 247–248.

104 *Manhercz O.*: Magas rangú hivatalos utazások i. m. 184.

105 *Szalay Imre*: Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum. Múzeumi és Könyvtári Értesítő 2. (1908) 3–4.; A múzeum történetéről lásd: Vér Eszter Virág: Egy elfeledett kultuszhely: Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum. *Folia Historica* 26. (2008–2009) 5–35.

106 *Vér E. V.*: Egy elfeledett kultuszhely i. m. 31–32.

3. kép. Ezüst szőlőtőke. Eger város ajándéka 1857-ből. 1908-as állapot.¹⁰⁷

A szőlőtő is a Nemzeti Múzeumba került, állapota azonban jelentősen leromlott, a levelek és a szőlőfürtök, melyek az 1908-as fényképen még jól láthatók, eltűntek róla. A gödöllői kiállításra Nemzeti Múzeum adta kölcsönbe a tárgyat, mely ma már inkább szőlővesszőkre hasonlít, de ennek ellenére az 1857-es látogatás mai napig megcsodálható tárgyi emlékezetét jelenti számunkra. Ez a szál, mely a látogatást, a bevezetőben kifejtetteknek megfelelően az Erzsébet-kultuszhoz kapcsolja, teljesen ismeretlen Egerben.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Szalay I.: Az Erzsébet Királyné Emlékmúzeum i. m. 4.

¹⁰⁸ Köszönöm a Gödöllői Királyi Kastély muzeológusainak, Kaján Mariannak és a Kovács Évának szőlőtő történetével kapcsolatos segítségét. Valamint Anda Tibornak, a noszvaji református gyülekezet lelkipásztorának, hogy egy kastélylátogatás során felhívta a figyelmemet arra a vitrinre, melyben a szőlőtő megtalálható.

4. kép. Ezüst szőlőtőke. Eger város ajándéka 1857-ből, mai állapotában.

A tanulmány során áttekintettem a Ferenc József 1857-es egeri látogatásához köthető publikációkat és a releváns forrásanyagot. Az esemény ugyan igen kis szeletét adja Eger múltjának, hiszen alig egy napot jelentett csupán, mégis több érdekes, az abszolutizmus korához kapcsolódó momentum vizsgálható általa. Amit egy ilyen esemény során tapasztalunk, az természetesen nem azonos a városi lét hétköznapijaival, általa vajmi kevés tudható meg egy város történetéről. Arra azonban alkalmat adhat, hogy segítségével egy-egy részletkérdésben elmélyülve mégis közelebb juthassunk a korhoz.

Az utazás egeri eseményeit részleteiben még nem foglalta össze senki, részletes forrás ugyan nem maradt fent, de a programterv és a hírlapi tudósítás összevetése alkalmat kínál erre. Az előkészületek most feldolgozott dokumentumaiból igazából semmi különös, csak Egerre jellemző rendkívüli újdonság nem került elő. Amit itt tapasztalunk, az gyakorlatilag megfelel annak, amit

Manhercz Orsolya már országos viszonylatban ismertetett. A fennmaradt válaszevelek azonban lehetőséget adnak arra, hogy a hatalommal szembeni egyéni magatartásformákat vizsgáljuk. Más megyék esetében is kísérletet kell tenni ennek a felkutatására. Talán túlzottan hosszadalmasan időztem el az Angolkisasszonyokhoz kapcsolódó történetnél, azonban úgy gondolom, hogy itt is sikerült egy fontos dologra rámutatni, mégpedig az emlékezetképződés egy specialitására. Talán megengedhető az a feltételezés, hogy a két ismert helyi szereplő, Albert Ferenc és Mindszenty Gedeon versei nem véletlenül merültek feledésbe, hiszen nem feleltek meg a korszakkal kapcsolatos emlékezeti kánonnak. Annak a hagyománynak, mely az Arany János – Lisznyai Kálmán ellentétpárban szemléli a kort, és annak irodalmát, amibe nem illeszthető be a Ferenc Józsefet üdvözlő tömeg képe sem.

A neoabszolutizmus világa is sokkal bonyolultabb volt azonban ennél. Tapasztalhatjuk ezt abban is, hogy egyszerre találunk olyan embereket, akik nem vesznek részt az üdvözlésben, és olyan 48-as elítéltet, aki viszont igen. A személyes motivációk ekkor is rendkívül sokfélék lehettek. Természetesen érzékelhető a hatalom elszántsága, miszerint az uralkodót mindenképpen illő módon kell fogadni Egerben is. A részvétel egyik fő motivációja ez a központi nyomás lehetett, hiszen az átvételi ívet alá kellett írni, és nem volt olyan egyszerű, talán nem is veszélytelen a meghívás visszautasítása. Nem szabad azonban arról sem elfeledkezni, hogy az amnesztia után valóban kialakult a megegyezéssel kapcsolatos várakozás. Az út, és az azt lezáró laxenburgi manifesztum épp ezektől az illúzióktól fosztotta meg a kortársakat. A kiábrándulás azonban egy hosszadalmas folyamat lehetett, még szeptemberben is élhettek az illúziók, a válaszevelek áprilisi fogalmazásakor pedig sokkal inkább így lehetett. A városi lakosság számára pedig ez a nap talán elsősorban egy hatalmas látványosság volt. A menet külsőségei, a kivilágított középületek, a ritkán látott notabilitások, a népünnepély mind vonzották a bámmészködőket, az érdeklődőket. Az eseménynek azonban gyorsan vége szakadt, és folytatódott tovább a sűrű hétköznapok.